

niets van dat het geboren is, en eerst een of twee jaren daarna begint het zelfbewustzijn in het kind te ontwaken.

KUYPER.

„Als de botte volkomen is“

Want voor den oogst, als de botte volkomen is, en de onrijpe druif rijp wordt na den bloei, zoo zal Hij de ranken niet snoeiessen afsnijden, en de takken wegdoen en afkappen. Jesaja 18:5.

Het woord *botte* verstaat de meesten niet meer, maar uitnemend goed begriep nog een iegelijk, wat het is als een boom aan zijn takken uitbott. Datgene nu wat aan de takken uitbott, noemden onze vaders, zoolang het nog geen ontkoken bloem of rijpe vrucht was, de *botte*, waar wij meer gewoon zijn van *knop* of *uitspruitel* te spreken.

„Als de botte volkomen is“, bedoelt derhalve dien toestand van den strik of van den wijnstok, als het uitspruitel aan de takken in zooverre voltooid is, dat de knop niet meer zwelt en de druif aan den tros niet meer neemt in omvang, en dat toch de bloem nog niet ontkoken of de druif nog niet tot rijpheid gekomen is.

Daarom staat er dan ook: *Yher den Yherim*, als nu de *botte* volkomen is, dan zal Hij de ranken niet snoeiessen afsnijden en de takken wegdoen en afkappen.”

Waarop doelt dit nu? Op niets anders dan op het uitbotten van de zonde aan de takken en ranken van ons hart. Jesaja profeteert hier tegen Moorenland. In dat heidensch land woelt de ongerechtigheid, en is op het punt tot zulk een macht te geraken, dat men Israël zal te lijf gaan en Gods volk vernietigen.

En nu komt de profet in den naam des Heeren, om Israël aan te zeggen: Vrees niet, want wel liet ik de ongerechtigheid dusver geworden. Maar als ze nog *iets* verder zal gerijpt zijn, en bijna tot haar doel zou komen, juist op het oogenblik, waarop de botte, de uitbottende volkomen zal zijn, dan zal ik mijn macht en majesteit toonen, en al dit uitspruitel der ongerechtigheid uitroeien en vernietigen.

En natuurlijk, wat hier voor de zonde van Moorenland geldt, geldt ook voor de ongerechtigheid in ons eigen midden.

God de Heere laat het kwaad der zonde uitbotten, bloessen zetten, rijpen en *bijna* vrucht dragen; maar juist als de ongerechtigheid aan haar onheiligen oogst toe zou komen, dan treedt zijn Majesteit tussenbeide en kapt Hij alle tak der zonde en alle ongerechte rank weg.

De les der zielkunde die hierin ligt is goud waard.

Wie toch geen vreemdeling is in zijn eigen hart, kent zeer wel allerlei zondige ranken, die ook aan den wijnstok van zijn eigen zieleleven uitbotten, en begrijpt soms niet waarom God de Heere al zulke zondige uitspruitels niet terstond wegkapt.

Dit toch doet de Heere gemeenlijk niet. Het is maar uiterst zelden, dat Hij een zondige overlegging, een onheilige zaadkorrel terstond en onverwijd zoo in ons neerst, dat er geen spoor van achter blijft. Veelver ontvangen we lang niet zoo zelden den indruk, alsof God de Heere zulk een boze kiem ontkiemen laat, en soms ons zelfs in allerlei verzoeking leidt, die deze kiem ons bedauwt en besproeit. Ja, alsof God de Heere wel verre van ons op zulk een onheiligen weg tegen te staan, ons er de paden voor eflent.

Is nu een ziel niet uit Gods Woord geleerd, dan werkt dit antinomianisch. D. w. z. dan raakt zulk een ziel onder de onheilige voorstelling, alsof zulk een zonde eigenlijk zoo diep zondig niet was, en alsof, waar God er niet tegen strijdt, ook wij van dien strijd tegen zulk een onheilige neiging wel mogen afdanen.

En zoo zijn er kinderen Gods geweest, die soms lange jaren, en enkele tot aan zijn dood toe, zulk een boezemende bijhouden, en er zich aan wonden, om met zulk een doodelijke wonde in hun hart voort te leven.

Zoals Paulus zegt: „Daarom zijn er onder u zoovele geestelike krankten.“

Wie daarentegen uit Gods Woord geleerd is, die weet, dat God in de zwerf niet pleegt in te snijden, eer de zwerf geheel uitgebot en gerijpt is; maar ook dat de zwerf al den tijd voor *onse* rekening, voor *onse* verantwoordelijkheid blijft.

Vergis u dus nooit over den toestand uwer ziel.

Dat alles u naar wensch gaat en dat uw overleggingen en plannen slagen en gelukken, is op zichzelf nog nooit een bewijs, dat ge op Gods weg zijt en de Heere met u optrekt.

Als een dief die in wijk breken, de deur niet op het nachtslot, den wachtdienst niet in zijn hok en den bewoner van huis vindt, zou die dief ook wel van *geen* kunnen spreken, zooals Gods voorzienig bestuur zijn diefstal begunstigde. En daarom mag goed geluk, succes, of wat men vroemelijk zagen noemt, nooit maatstaf voor u zijn, om het zedelijk gehalte van uw streven en bedoelen te beoordeelen.

Goed geluk, zegen of succes komen uit Gods verborgen raad, en naar dien verborgen raad moogt ge nooit uw zedelijk leven beoordeelen. Maatstaf voor goed en kwaad blijft *altouw*, blijft in ieder geval, eeniglijk en uitsluitend de *geopenbaarde* wet Gods.

Dat spreken van „kennelijk gezegend“, niet om tot dank op te tekken, maar als waarmerk dat ge op den goeden weg zijt, is daarom *altouw* antischrijftulijk, en in zijn hart antinomianisch.

Vooraf moet altoos gaan het *zedelijk* oordeel, of ge een zaakgerechtigheid hebt en in uw bedoeling uit *het geloof* hebt gehandeld. Endan moogt ge zeer zeker ook op den regen des Heeren merken, doch uitsluitend om te overvloediger in den dank uws harten, in de varren uwer lippen“ en in de offerande van uw toewijding te zijn.

Alleen zoo ge dezen antinomianischen zaar-deemse ubant, zult ge dan ook getroust staan in uw lot en getroust tegenover de ontwikkeling der wereldgebeurtenissen.

Getroust in uw lot.

Vaak toch is er een ongerechte man die tegen u opkomt, tegen u bouwt, en u het leven bitter maakt.

Ziet gij nu hoe zulk een ongerechte man voorspoed heeft, hoe de hoovaardij hem omringt als een keten, en hoe hij zijn wortel uit-

slaat als een inlandsche boom, dan maakt dat bang, dan wordt dat een aanstoot voor uw geloof, en doet u ten leste vragen: „Ben ik wel op den goeden weg?“

Weer antinomianisch dus; want dan laat ge het antwoord op de vraag, of gij goed of kwaad doet afhangen van het *succes* dat uw tegenstander heeft.

Maar verstaat ge het woord, dat God, eerst als *de botte volkomen is*, het snoeiessen in de rank der ongerechtigheid zet, dan verandert dit opeens geheel.

Dan toch doorziet ge het, hoe God de Heere zulk een ongeestelijk man geworden laat, en zijn ongerechtig drijven laat uitbotten, en *bijna* tot rijpheid en gedijen laat komen, om het dan, als het kwaad eindelijk zijn volle vrucht zou dragen, met wortel en tak uit te roeien.

Voor u een beproeving en voor hem een verzwaring van zijn oordeel.

Maar ook, dan zijt ge getroust met het oog op de ontzettende gisting in staat en maatschappij.

Immers dan gevoelt ge, hoe God de Heere ook op dat terrein de booze verschijnenselen niet smoorit in de kiem, maar laat opschieten en uitbotten, om ze dan, als ze *bijna* gerijpt zijn, in een oogenblik te verdoen door den adem zijnsmonds.

Zoo zal het eens toegaan in de wederkomst des Heeren, en zoo gaat het nu reeds gedurig toe, als een profetie van wat dan zal komen.

Zijt ge nu antinomian, dan zegt ge: In dit kwaad is Gods oordeel, en dus mag ik er niet tegen ingaan. Wie toch zou zich tegen den Heere durven verzetten?

Maar zijt ge een kind van God en heeft ge dus voor zijn Woord, dan bang ge al zulke antinomianische gedachtenlijnen met heilige verfoeking uit uw ziel en uit uw levenskring uit; het verstaande, dat wel God de Heere al zulk kwaad geworden laat, maar dat de zonde die er in zit, voor rekening blijft, van wie ze doet; en dat gij aan die zonde en aan dat *kwaad* ook zelf medeplichtig zult staan in zijn oordeel, zoo ge niet, naar luid van Gods *geopenbaarde* ordianantie, er met al het vermogen dat u op de hand is gezet, tegen ingaat en tegen strijdt.

KUYPER.

Amsterdam, 20 Nov. 1891.

Weer hebben zich ook deze week een kleine honderd nieuwe abonneenten aangemeld, om profijt van de Premie over den Heidelbergschen Catechismus te trekken.

Nu is dit niet onbegrijpelijk, want de Premie levert een voordeel op van niet minder dan *Twaalf Gulden*; en de betaling in zestien termijnen à *f. 0.75* is zoo gemakkelijk mogelijk gemaakt.

Maar juist daarom kunnen we niet ernstig genoeg ons verzoek herhalen, dat onze abonneenten toch tot *beslissing* mogen komen, en zoo ze inteekenen willen, dit thans onverwijd doen.

Immers nog altoos zijn er ruim twee duizend vijfhonderd abonneenten die niets van zich hooren lieten, en daar elk abonneent recht op *twee* exemplaren van de Premie heeft, doordiet toch een ieder dat het ons onmogelijk is de oplage te bepalen, eer we althans eenigermate weten, hoeveel van deze 2500 abonneenten nog wenschen in te teekenen.

De wederzijdsche waardeering, die op het Sociaal Congres zich zoo duidelijk uitsprak, was daarom zoo schoon, omdat ze volkomen oprecht was, en in geen enkel opzicht kan toegeschreven aan een altoos bedenklijk *compromis*, noch ook aan het bedekken van wederzijdsche overtuigingen.

Mannen, en ook theologen, van zeer onderscheidene richtingen waren hier saam, die geen oogenblik arzelden het openlijk uit te spreken, dat ze de kerkelijke of theologische insichten van anderen volstrekt niet deelden, deze in menig opzicht zelfs voor hoogst gevaarlijk hielden, en geen oogenblik arzelden om deze principieel te bestrijden.

Maar behield zoo een iegelijk zijn eigen kerkelijk en theologisch inzicht ongedield en ongeschonden, men zag evenzoo met volkomen helderheid in, dat men in die stukken der waarheid, die in de sociale vraagte toegevend zijn en dus onze overtuiging beheerschen moeten, geheel *consistent* dacht.

Er was dus geen gezochte noch gemaakte eenheid, maar een eenheid waarin innerlijke waarheid school.

Omdat men over de fundamentele stukken der waarheid, die hier in aanmerking kwamen metterdaad eender dacht en eenzelfde belijdenis had; daarom en daarom alleen, kon men zonder zweem van verwarring, en zonder schijn van beginselverloochening, uitnemend wel over de sociale vraagstukken saamspreken, en saam tot besluiten komen.

Iets wat zoo waar is, dat men juist in de eerste sectie, waar anders de verschillen het sterkst hadden moeten uitkomen, het eendrachtigst saamwerkte en het minst met verschil van inzicht had te worstelen; terwijl men omgekeerd in de derde sectie, waar iemand, die niet op de hoogte was, allicht zou gezegd hebben, dat het verschil van inzicht het minst zou uitkomen, veel meer mochte had, om tot vaste besluiten te geraken.

En nu weten we wel, dat de eerste sectie minder met den eisch der werkelijkheid in aanraking kwam, terwijl de derde sectie juist de moeielijkste positie had, omdat ze op elk punt met dien eisch had te rekenen, maar het pleit dan toch voor de mogelijkheid van samenwerking ook onder theologen van verschillende richting, dat in de theologische sectie, als we haar zoo noemen mogen, de eendracht en de overeenstemming geen oogenblik schade leed.

Dit resultaat nu achten we van het hoogste gewicht.

Christenen zijn nu eenmaal niet op elk punt van gelijk inzicht, en toch moeten ze op menig terrein saamwerken.

Nu kan die samenwerking op tweërlei wijs verkregen.

Of kunstmatig, doordien men in de oppervlakte blijft zweven, de verschillen bedekt, en zoo een gefingeerde eenheid toovert.

Dat was de weg der Irenischen.

Of wel doordien men duidelijk uitspreekt, waarin men verschilt, maar ook waarin men eenstemmig denkt, en alsmo, dat bestreden terrein mijnde, saamkomt op al zulk terrein, wasover men uit volle overtuiging verklaart saam eender te denken, en alsmo zijn samenwerking toe dit terrein bepaalt.

Zoo wenschte de *Herant* het steeds.

En het Sociaal Congres heeft thans opnieuw het bewijs geleverd, dat deze methode metterdaad de vuurproef kon doorstaan en zich kenmerkte door volkomen *oprecht*heid en door groote *veerkracht* te gelijk.

Onlangs gaven we een kort uittreksel van een rede op 20 October jl. door Prof. Dr. J. Woltjer gehouden, en die ter perseg onder den voor menigeen volstrekt onverantwoordbare titel van „De wetenschap van den Logos“.

Niets is moeilijker dan het begrip „Wetenschap“ te bepalen, en wat „Logos“ zij, is zoo bijna onmogelijk uit te drukken, dat ook wij voor schakel zinken zouden, zoo van ons gevergd werd in een korte omschrijving, voor alle burgers en boeren, verstaanbaar, duidelijk, glashelder en op uitputtende wijze, d. w. z. *volledig* weer te geven, wat die titel van „Wetenschap van den Logos“ bedoelt.

Dit ligt er nu niet aan, dat Prof. Woltjer te geleerd is, want maakt halve geleerdheid troebel, kerngezonde en voltooide geleerdheid, gelijk de zijne, is zuiver als het licht.

Prof. Woltjer's rede is dan ook doorzichtig en helder als een boschreekje op een zonnigen zomerschen dag.

Maar zooals er nu eenmaal allerlei dingen in het boerenbedrijf voorkomen, die de knapste boer nooit zoo aan een steedsch jufferje kan uitleggen, dat se er *alles* van begrijpt, zoo zijn er zaken ook in het professorenbedrijf, die men met den besten wil nu niet in alles duidelijk kan maken voor een anders knap burgerman.

Geen haer van ons hoofd denkt er dan ook aan, om zulk soort redevoeringen in de *Herant* te gaan toelichten.

Dat zou er iets van hebben, alsof schrijver dezes zich inbeelde, de dingen duidelijker te kunnen zeggen dan zijn ambtgenooten elk voor hun eigen vak; en daarvoor wenschen we ons te wachten.

Steeds bepaalden we ons dan ook tot de korte aankondiging van zulke redevoeringen en lieten het verder aan onze lezers over, om zelf het profijt en het genot te hebben van wat de lezing der rede aanbod.

Ons was het genoeg zoo we tot die lezing hadden geprikkeld.

En nu weten we wel, dat velen het de dwaasheid zelfs vinden, dat wij aan de eenvoudige lieder in den lande de lezing van rectorale oratien aanbevelen, maar hier tegenover veroorloven wij ons de opmerking, dat nu sinds jaren ons blad ook zwaar genoeg bood, om ook een eenvoudiger publiek op de lezing van rectorale oratien voor te bereiden; vooral wanneer men, gelijk Prof. Woltjer deed, zijn citaten vertaalt in het Hollandsch.

Calvinisten kunnen tamelijk diep en helder denken. Ze staan er in dit opzicht heel anders aan toe dan de Methodisten. Ze hebben een eigen leven en wereldbeschouwing en hebben die doorgedacht. Het resultaat van wat de knapste mannen eeuwenlang gepensd hebben, is in hen gezuurd. En wel hoort men deze mannen meer dan eens klagen, dat de prediking *niet diep* genoeg gaat, maar bijna nooit dat ze te diep ging.

Dat we op deze rede van Prof. Woltjer terugkomen heeft dan ook een ander doel.

Ze draagt namelijk een *exceptioneel* karakter, dat waard is kortelijk te worden toegelicht.

Toen de Vrije Universiteit in het leven trad, is door meer dan één de valsche en onware voorstelling gegeven, alsof ze een stichting ware, uitsluitend bestemd om Dienaren des Woords te vormen.

Hier nu kwamen we steeds tegen op.

Niet alsof we dit doel gering zouden schatten.

Werd de keuze voor een land gesteld om het desnoods met gebrekkige artsen, rechters enz. te doen, maar uitnemend Dienaren des Woords te hebben, zou zouden wij geen oogenblik arzelen, om het laatste te kiezen.

Als een land en volk geheel wegzinkt moet het klagen: Niet één profet is ons gebleven. En als er maar weer allerwegen goede profeten in het land opstaan, komen straks de goede artsen, rechters enz. vanzelf; maar nooit omgekeerd.

Neen ons protest tegen die voorstelling ging alleen daarom uit, omdat er uit bleek, hoe volstrekt niets vele goede Christenen weg begrijpen van den strijd die ook in de wereld der gedachten is aangebonden.

Ze zien niet in die overigen kundige en vroede mannen, die nog altoos vrede nemen met de Staatsuniversiteiten, hoe geheel de wereld van ons hooger bewustzijn almeer uitsluitend leven gaat uit de rede en uit de zondige natuur; daardoor noodzakelijk anti-Christelijk wordt; en ten slotte niet alleen het geloof aan den Christus, maar geheel de Christelijke religie, en dus ook het geloof aan een Almachtig God, aan zijn heilige ordianantie en zijn voorzienig bestel uitbant; en hoe ons volk, en onze beste jonge mannen in dat volk, onherroepelijk verloren gaan, zoo de wateren van desen stroom steeds meer heel ons land

overvloeien en er geen andere ontwikkeling van wetenschap tegenover wordt gesteld.

De Vrije Universiteit bedoelt dan ook heel iets anders dan enkel een kweekschool voor aanstaande predikanten te zijn. Ze bedoelt niets minder dan om tegen de anti-Christelijke ontwikkeling der wetenschap over te stellen. En ze is Calvinistisch, ze is Gereformerd, niet om daarmee partij-oogmerken na te jagen, maar omdat wie op wetenschappelijk gebied optreedt, voor zich zelf moet hebben uitgemaakt, niet alleen of hij in den Christus Gods gelooft, maar ook of hij in den Christus geloof op Doopersche, Luthersche, Methodistische of Gereformeerde wijs.

Hieruit echter vloeit vanzelf voort, dat het niet aangaat van de Vrije Universiteit de welgerijpte vrucht te vergen, eer ze tijd heeft gehad, om haar ontzaglijke taak door te denken.

Haar roeping toch is het, om op elk gebied en voor elke wetenschap die ze doceert *school* tegenover *school* te plaatsen.

School tegenover school, niets minder dan dat.

Een *theologische school* tegenover de theologische school der Modernen, Groningers en Ethischen. Een *juridische school* tegenover de juridische school onzer revolutionairen en pantheïsten. En zoo ook een *litterarische school* tegenover de school onzer paganistische of heidensche litteratoren. En zelfs als men daarmee gereed zal zijn, is men er nog niet, maar moet evenzoo een algemeen *wetenschappelijke school* geplaatst tegenover de valsche wetenschappelijke school van het rationalisme en het naturalisme, teneinde *den weg die tot kennis leidt* van uit het Christelijk standpunt af te bakenen.

Een theologische school nu is op ons standpunt niet een theologie, die met den grootten hoop meegaat, en voorts apologetisch enkele aanvallen afslaat of wilkeurig enkele waarheden bijhoudt; neen, maar zulk een theologie, die uit *eigen* beginsel en naar *eigen methode* voor alle vakken der theologie tot zulk een *principieel* voorstelling leidt, dat vanzelf de waarheid ten voeten uit aan het licht trede en een eigen theologische wereld voor ons bewustzijn kan oprispen.

Een eigen *juridische school* is niet een onderwijs in de onderscheidene vakken der rechtsgeleerdheid, waarbij men den gewonen gang volgt, maar hier en daar de elders gewonnen resultaten ombuigt, voorzoo veel het geloof aan Gods Woord dit noodzakelijk maakt, of op grond van Gods Woord nu en dan critiek op de gangbare opinie oefent; neen, maar zulk een rechtsgeleerdheid, die uit een *eigen beginsel*, naar *eigen methode*, tot zulk een *principieel* opvatting van het recht en zulk een *voorstelling* van het recht voor de onderscheidene vakken leidt, dat, mits één vak maar principieel zij uiteen gezet, de principieel uiteenzetting van alle andere vakken vanzelf kan volgen.

En zoo nu ook is een *litterarische school* in den door ons bedoelden zin niet een litterarische studie, waarbij men de lezing van enkele te banale schrijvers verbiedt, nu en dan op het verkeerde van de heidensche litteratuur wijst, en waar het pas geelt eenige critiek oefent; neen, maar zulk een, die een *eigen beginsel* ontdekt, uit dat beginsel naar een *eigen methode* voortarbeidt, en alsoo ongemerkt en met noodzakelijkheid voor alle vakken der philologie tot zulk een *voorstelling* en *opvatting* geraakt, dat geheel de litterarische studie met het diepste van onze belijdenis in overeenstemming komt.

Welnu, juist dit is het wat ook Prof. Woltjer heeft ingezien, en het is aan dit inzicht dat we zijn poging danken, om in zijn rectorale oratie door te dringen tot in den wortel van zijn vak, en dien wortel zoo bloot te leggen, dat een ieder thans gevoelen kan, hoe ook de philologische studie *een geheel anders* wordt, zodra ze beoefend wordt door een Christen, die Christen ook in zijn wetenschap wil zijn en is.

Zeer juist toch ging hij daarbij uit, niet van zijn persoonlijke overtuiging, maar van de principieel beschouwingen over den mensch, het bederf onzer rede door de zonde, de verlichting door den Heiligen Geest, de algemeene genade enz., gelijk die door het Calvinisme, dank zij Calvijn's arbeid, nu al deze eeuwen geleerd zijn.

Zijn collectie citaten uit Calvijn is dan ook even keurig als voortreffelijk.

En na zich aldus te hebben afgevraagd, van welke beschouwing omtrent den mensch en de menschheid, omtrent de rede en haar krankheid en genazing, een belijder van den Christus had uit te gaan, heeft hij ons een weg afgebakend, waarlangs de philoloog, zonder een oogenblik aan zijn eigen overtuiging ontrouw te worden, zich op classieken bodem kan voortbewegen naar zijn doel.

Dat de theologische school hiermede eerder gereed was dan de litterarische baart daarbij geen verwondering. Voor haar lag de zaak veel gemakkelijker, en het moeilijkt lag ze op litterarisch gebied.

Maar juist daarom herhalen we hier onzen toer warmer dank aan Prof. Woltjer, die ook op zijn zoo veel moeilijker terrein de koe bij de hoorns dorst vatten, en ons een zoo uitmuntend geslaagde eerste poging geleverd heeft, om licht in deze duisternis te ontsteken.

Een treurig schouwspel levert op dit oogenblik de Vrije kerk van Waadland in Zwitserland op.

Ook daar heeft men, toen de vrucht van den *Reveil* doorbrak, geoordeeld boven Calvijn's uittuigen te zijn, en geen confesie meer van nood te hebben. Het zou alleen de Heide Christ zijn die allen saambond, en hoogstens de hoofdwarbden der Christelijke religie zouden de banden zijn.

Doch de gevolgen van dit goed bedoelde, maar slecht gekozen standpunt zijn dan ook niet uitgebleven.

De druk der *Vermittelungstheologie* is ook op de Theologische school te Lausanne haar verdersfelijken invloed gaan uitoefenen. Van irenisch is men methodistisch, van methodistisch mystiek en van mystiek ethisch geworden, en nu is men reeds zoo ver, dat Prof. Astié, die door heel Europa als een belijden Christen en als een steunpilaar van de Christelijke beweging gold, openlijk met alle orthodoxie gebroken heeft en tot het modernisme is overgelopen.

Hij heeft namelijk in een opzettelijke uiteenzetting geloofend, dat Christus reeds bestaan had vóór hij te Bethlehem geboren werd. Hij gaat dus achter de Arianen terug; is niet eens een oud-Groninger meer; maar ziet in Jezus niets dan een mensch, geboren gelijk elk onzer, alleen rijker met religieus genie begaafd.

Natuurlijk is hiermede de laatste draad die hem aan de orthodoxie bond, doorge-sneden.

Prof. Astié is van nu aan eenvoudig een besadigd moderne.

Doch wat is nu het ergste? Dit, dat deze hoogleraar aan deze kerkelijke school reeds jarenlang deze zelfde denkbeelden aan zijn studenten inprentte eer het publiek er van wist.

Dat dus de meeste jonge predikanten, zonder er openlijk voor uit te komen, reeds feitelijk met de Christelijke religie gebroken hadden.

En dat thans nu het kwaad uitkomt, deze jonge predikanten het voor hun leermeester opnemen, en de kerk van Waadland, wel verre van als één man voor de ere van den Christus op te komen, zich voor een goed deel tegen den Christus en voor Prof. Astié verklaart.

Want wel hebben zijn ambtgenooten gevoeld dat er toch iets moest gedaan worden, maar ook zij hebben geen vast standpunt, en kunnen dus hoogstens tegenprutten.

Al hun krachtsbetoon heeft dan ook hierin bestaan, dat ze Prof. Astié die dit jaar de openingrede zou houden, gezegd hebben, dat het beter was, dit jaar de openingrede achterwege te laten.

Fraaie practijk.

De man die van den Christus afziet, mag geen openingspeech houden. Dat zou de cere der school in gevaar brengen. Maar onderwijl mag hij wel college geven, en wel voortgaan de studenten van Lausanne voor zijne anti-Christelijke denkbeelden te winnen.

Prof. Godet is voorts over we kunnen nagaan de enige die den ernst van den toestand inziet, en van uit Neufchatel alarm sloeg.

En wat doen nu de volgelingen van Astié in Waadland? Ze prikkelen het Kantonaal particularisme. Een professor in Neufchatel heeft geen recht zich met de kerk van Waadland in te laten.

Zoo diep zank men te Lausanne reeds. Alle oecumenisch begrip van de kerk is er te loor geraakt.

En wat is nu de houding van de *Quarterly register* van de zoo hoog geloofde *Presbyterian Alliance*? Och, zij ziet niets in dit geschil dan een *ijnylijk theologisch disput*.

Natuurlijk, deze beginsellooze *Alliance* poogt te bloeien op denzelfden giftigen wortel waaruit het kwaad in de Waadlandse kerken opschoot.

Denk slechts aan haar onzinnig bedrijf, om een *Common Creed* te laten aannemen. Natuurlijk zou dat een *Common Creed* moeten zijn, waaraan ook Prof. Astié zijn adhaesie zou kunnen schenken.

Niet genoeg kunnen we onze lezers danken voor de milde bijdragen, die ze voor Kootwijk inzonden.

Reeds bijna twee duizend gulden is, in onze dagen, bij zulk een inzameling een schoon resultaat.

Toch zijn we er nog op verre na niet, en het is misschien goed, dat dit eens duidelijk worde gemaakt.

Kootwijk is het duurste dorp, waarop men van Gereformeerde zijde arbeidt.

Dit ligt deels aan de armoede van dit dorp en deels aan zijn ligging.

Het is namelijk gedeelt in twee geluchten, of buurten, het één Kootwijk en het andere Kootwijkerbroek. Kootwijk is daarbij het kleinste en telt nog niet één zeede van de bevolking van Kootwijkerbroek.

Nu staat kerk en pastorie in Kootwijk, op anderhalf uur afstands van Kootwijkerbroek.

Dit maakt dat er Zondags twee diensten moeten zijn, één te Kootwijk en één te Kootwijkerbroek, en dat er zoo ook in beide geluchten een Christelijke school moest geopend.

Voor dit kleine dorp is dus in twee diensten en in twee scholen te voorzien, terwijl de bevolking van beide niet dan een *veer* kleine bijdrage kan leveren.

Voor die beide kerkelijke diensten is nu per jaar minstens f 800, + f 150, + f 350 = pl. m. f 1300 noodig, en bij de beide scholen moet de eerste vijf jaar pl. m. f 2500 bij; en later na de aflossing van het geleende geld nog f 2000.

Per jaar kost Kootwijk thans dus pl. m. f 4000, en later f 3500.

Hiervoor ontvingen wij dusver dit jaar bijna f 1800, en blijft alsoo nog f 2200 ongedekt.

Wel een reden dus voor diegenen onzer lezers die nog *niets* deden, en ook hunnerzijds ons een bijdrage te zenden.

Toch spreekt het vanzelf, dat voor de *kerkelijke* diensten ook van elders hulpe moet dagen.

De Synode te 's-Gravenhage heeft namelijk aan de deputaten van de noodlijdende kerken (zie de Acta) uitdrukkelijk last gegeven, om uit de ingekomen gelden

in trak te I D N aller kant Koo gedu kuni Is selvo leera om twee kene van N geen te v terst haari dikat en o dan D Hard ken dezei welke depu last allere uit Koot haddi Ste dat d nieuw wordi van t Dit voor e gehou de cla opgav classis zonde De naar e kerker Ker handel noodli toonen

Ontv te Putt Tota

In z meerde ervaren Ds. Gis als vol

Zoo al Amsterdi verplegin karakter

Het is ook in v de verze uitliten minder i dat het groote li Ook de kring der miscrean, sprongen

In de maand, b den beke eerst eeni waaraan Doleeren als, Gisp beest va geindilte van Kam inrichting, worden

„Nu de schijnt, z pogingen ten te str Gisp en Verde Gij niet, lijken blijft aan Jenni onderstell klokipils, gevond va waar midt ook einde ook op b leven sam onderdeit, Bijders gesa Jemischsch Intussich hartstocht Indien Dr. formeerde beleid, zo pathie tege vloeiende voort. Het verheid, w de uitlijting den, maar verzoemen en geschie behoort, of modernen, liec naar d En of he leven tot l volk, en in is mijn G woorden k eigen heer.

Zoo zal sterker zijp hoort daari niet, dat v Onze sterik wie in zij schen de k van menich en neemt z leeren wij o schen dan Wij hebbe op elk geb onderscheld

Het pit zelfde dat